

ВАСИЛЕНКО М. Д.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри господарського права і процесу,
доктор фізико-математичних та юридичних наук, професор

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО
РОЗУМІННЯ РЕЙДЕРСТВА В КОНТЕКСТІ
ЙОГО ПРОЯВІВ ТА ЗАПОБІГАННЯ**

Сучасна ринкова економіка заперечує її державне регулювання, за-тверджуючи вільний ринок і необмежену конкуренцію. Ліберальна модель ринкового реформування передбачає різке скорочення бюджетних видатків на потреби розвитку національної економіки та зменшення централізованих інвестицій. Тенденція до посилення регулюючої ролі держави була припинена відродженням сучасної форми економічного лібералізму — неолібералізму. Економічний неолібералізм спирається на тезу про недоцупення втручання держави в економіку і сприяння необмеженій конкуренції як найбільш ефективного економічного механізму, що забезпечує через вільне ринкове формування цін регулювання господарських процесів. Однак, саме такий підхід сприяє криміналізації економічних відносин, що веде до широкого розповсюдження такої злочинної діяльності як рейдерство. При цьому корупція як внутрішнє державне правове явище посилює рейдерство, створює передумови для порушень законодавства, сприяє злочинним діям, приховує факти рейдерства та гальмує хід розслідувань рейдерських захоплень. Це підтверджує, що причини рейдерства лежать в структурі ринкових господарсько-адміністративних відносин, перешкоджаючи розвитку економіки і залученню інвестицій. сприяють криміналізації економічних відносин, що веде до широкого розповсюдження такої злочинної діяльності як рейдерство. При цьому корупція як внутрішнє державне правове явище посилює рейдерство, створює передумови для порушень законодавства, сприяє злочинним діям, приховує факти рейдерства та гальмує хід розслідувань рейдерських захоплень. Це підтверджує, що причини рейдерства лежать в структурі ринкових господарсько-адміністративних відносин, перешкоджаючи розвитку економіки і залученню інвестицій. В умовах формування ринкової економіки олігархічного типу господарська діяльність, як правило, розглядається в якості підприємницької діяльності, а господарськими відносинами, як зазначає В. Швець [2], стають відносини між господарюючими суб'єктами, сферу яких становлять: 1) господарсько-виробничі (майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності); 2) організаційно-господарські (складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською

діяльністю); 3) внутрішньогосподарські відносини (складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами) (ст. 3, ч. 4–7 ГК України). В цих умовах одним із основних методів забезпечення зниження розвитку рейдерства в Україні насамперед є адміністративне регулювання через законодавчі акти. В той же час підприємствам необхідно впроваджувати хоча б найпростіші методи захисту від рейдерства, серед яких можна виділити наступні: забезпечення відповідності внутрішніх корпоративних документів чинному законодавству; концентрацію акціонерного капіталу або викуп частки в учасників, які не беруть участі в діяльності підприємства; постійний моніторинг змін у складі акціонерів; удосконалення роботи менеджменту й персоналу; контроль за доступом і розповсюдженням інформації компанії; підвищення організації роботи підприємства з контрагентами; використання в службі економічної безпеки способів і методів конкурентної розвідки.

Відзначено, що держава зі свого боку також може вжити деякі заходи: законодавчо заборонити продажів боргів підприємства без попередньої згоди боржника, посилити покарання за розголошення конфіденційної та інсайдерської інформації, скласти та оприлюднити перелік осіб (у т.ч. суддів, арбітражних керуючих, фінансових установ), які причетні до розголошення конфіденційної та інсайдерської інформації, а також до доведення підприємства до банкрутства, посилити відповідальність за умисне доведення підприємства до банкрутства. При цьому в Україні вже створена певна законодавча та нормативна бази, які спрямовані на врегулювання відносин у сфері бізнесової та підприємницької діяльності, які системно і постійно вдосконалюються, заповнюючи прогалини в тій чи іншій сфері економічного життя. Необхідно відзначити, що власне недостатня обізнаність підприємців і бізнесменів з чинним законодавством, його недосконалістю, досить часто провокує, не лише до вчинення зловживань самими підприємцями, а і у багатьох випадках сприяє проявам рейдерських явищ. З метою фінансового та майнового захисту від можливих зловживань з боку інших осіб, в т.ч. «рейдерів», на великих підприємствах зазвичай створюються юридичні служби, на менших практикують залучення фахівців — юристів, які здійснюють правовий супровід господарської діяльності підприємства, та як показує практика вони є (в умовах хабарництва, підкупу тощо) малоефективними.

Кримінальна рейдерська діяльність нерідко має безпосереднє відношення до ринку цінних паперів і може бути пов'язана з іншими правопорушеннями і злочинами, зокрема здійснюваними з використанням або відносно цінних паперів. Як відзначає В. М. Дрьомін [1], ситуація стає складнішою в умовах посиленої інтеграції фінансових ринків. У легальній економіці більшості розвинених країн це привело до створення транснаціональних корпорацій, в кримінальній сфері найбільш впливові злочинні організації стали здійснювати операції в міжнародному

масштабі, перетворившись на транснаціональні злочинні організації. Відбувається активна корпоратизація кримінального ринку, формування корпоративної кримінальної ідеології, що втягує в свою орбіту мільйони людей у всьому світі. В той же час деякі форми поведінки господарюючих суб'єктів і (або) їх представників, що відхиляється, в рамках рейдерства настільки суспільно небезпечні, що вимагають застосування пайжореткіших заходів відповідальності — відповідальності кримінальної. При цьому адекватна реакція держави можлива тільки тоді, коли буде гранично ясно, що дозволено, а що заборонено, тобто при встановленні чітких правил гри. В результаті утворюється замкнутий круг: цивільне законодавство, скоріше, не спроможне, а господарське і кримінальне — не можуть регламентувати відповідним чином рейдерську діяльність.

Здійснення захисту суб'єктів господарювання від рейдерських нападів можливе у двох формах, що представлені неюрисдикційним та юрисдикційним захистом. Вони мають свої різновиди захисту господарюючих суб'єктів, зокрема, такими є самозахист, нотаріальний, адміністративний та судовий види захисту. Кожен з перелічених видів захисту здійснюється різними суб'єктами відповідно до характерних тільки йому форм та способів. Разом з цим, усі різновиди захисту господарюючих суб'єктів мають неопізнане значення для протидії рейдерам. Дійсно, ЦК передбачає злиття і приєднання (статті 106, 107 ЦК України), а це і є формами поглинання однією компанією іншої. Нормальним явищем вважається і бажання акціонера продати свої акції за найвигіднішою ціною. Втім, і спекулятивні угоди на фондовому ринку допускаються, оскільки існують фондові деривативи (у першу чергу ф'ючерси), що і являють собою, по суті, спекулятивний фінансовий інструмент. Важливо визначити ту грань, що відокремлює припустиме від правопорушення. Це не легко, але, водночас, і не так важко, як здається на перший погляд. Крім того, існує політичне рейдерство, яке припускає аналіз та вплив на політику дій економічних рейдерів. Необхідно враховувати той факт, що напівлегальне рейдерське захоплення підприємств може не тільки ослабити виробничий потенціал регіону і держави в цілому, але і завдати шкоди інвестиційній привабливості України в цілому. Негласно схвалювана модель поведінки, в якій вітається вихід «за кордони дозволеного», дуже розповсюджена. Саме вона створює всі умови для посилення впливу рейдерства у всіх сферах життя держави і суспільства. Тому процес боротьби з цим явищем представляється украй складним. Така боротьба можлива тільки шляхом формування такої політико-правової системи, в якій першість суб'єкта відносин в системі залежала б від реальності ефективності його роботи і підтримки населення.

Таким чином, проблеми, що виникають у процесі функціонування економічної системи в контексті з проблемами існуючих форм

рейдерства, вимагають для свого розв'язання подальшого удосконалення і розвитку як теорії, так і правової основи у вигляді внесення відповідних доповнень і змін до чинних законів та прийняття нових законодавчих актів. Налагодження адміністративно-господарських процедур щодо корпоративних захоплень повинне скоротити їх кількість. Це, безумовно, приведе до створення системи господарських правовідносин як прозорої відкритої системи, що, в свою чергу, є складним і тривалим процесом. Однак такі дії позбавлять (мінімізують) таке явище як рейдерство.

Список використаних джерел

1. Дремін В. Н. Глобализация и корпоративизация преступности как предмет международной криминологии // Актуальные проблемы уголовного права, процесса и криминалистики: Сб. материалов II Междунар. научно-практ. конф.: в 2-х томах. – Т. 1. Уголовное, уголовно-процессуальное право и криминология / под ред. Ю. О. Гурджи, А. М. Притула О.: Международный гуманитарный университет, 2010. – С. 95– 99.
2. Швец В. О. Господарський процес насторожі захисту суб'єктів господарювання від рейдерів / В. О. Швец // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 1063– 1068.

ДОБРОВОЛЬСЬКА В. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри господарського права і процесу,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ХАРАКТЕРУ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Характер аудиторської діяльності перш за все можливо визначити через її легальне визначення, а саме ст. 3 Закону про аудит, який визначає її як підприємницьку діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг. Тобто аудиторська діяльність є різновидом підприємництва та підпадає під загальне визначення підприємницької діяльності у розумінні ст. 42 ГК України. Також на неї розповсюджуються ознаки підприємницької діяльності — самостійність, систематичність, ризик, отримання прибутку та принципи через ст. 44 ГК України. У літературі також підтримують зазначені нормативні положення та зазначається, що аудит являє собою «підприємницьку діяльність з незалежної перевірки бухгалтерського обліку та фінансової (бухгалтерської) звітності організацій та індивідуальних підприємств і додаткових послуг пов'язаних з консультуванням клієнтів з питань банківського, податкового, фінансового законодавства, щодо